

DOI:10.35774/app2024.01.257
УДК 342.1

Тарас Табака,
слухач інституту стратегічних
комунікацій Національного
університету оборони України

СУТНІСТЬ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті надано результати дослідження проблеми сутності правоохоронної діяльності в умовах війни в Україні, розкрито різноманітні погляди науковців на визначення досліджуваного поняття. Виокремлено такі основні ознаки правоохоронної діяльності: спрямована на захист права, прав, свобод і законних інтересів особи та забезпечення правопорядку; реалізується на основі закону за допомогою правових заходів, передбачених законом; здійснюються спеціальними державними органами або уповноваженими на це державою суб'єктами (громадськими формуваннями, організаціями, посадовими особами). Автор поділяє правоохоронну діяльність на такі види: охорона встановленого законом порядку суспільних відносин – боротьба з правопорушниками; діяльність із забезпечення громадської безпеки; боротьба зі злочинністю – розкриття та розслідування злочинів; нагляд за дотриманням законодавства; забезпечення виконання рішень судів та інших органів у випадках, передбачених законом; забезпечення державної політики у сфері правосуддя; надання кваліфікованої правової допомоги громадянам та організаціям, нотаріальна діяльність, діяльність приватних охоронних та детективних фірм тощо. Розглянута структура правоохоронних органів. У статті відзначені думки дослідників про те, що від правоохоронних органів не можна вимагати викорінення та зниження злочинності. Їхня діяльність є лише одним із факторів, які нейтралізують багато аспектів злочинності. На думку автора, одним з основних критеріїв офіційного оцінювання діяльності правоохоронних органів, зокрема Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, є громадська думка. Вона визначається довірою суспільства та підтримкою громадян діяльності правоохоронних органів. Отже, для підвищення суспільної довіри та підтримки своєї діяльності правоохоронні органи повинні активніше залучати громадян та громадські об'єднання до правоохоронної діяльності. На підставі проведеного правового аналізу зроблено обґрунтовані висновки.

Ключові слова: правоохоронна діяльність, громадська безпека, правоохоронні органи, профілактика злочинності.

Tabaka O.

The essence of law enforcement activity

The article examines the problems of the essence of law enforcement activity in the conditions of war in Ukraine, reveals various views of scientists on the definition of the studied concept. The author highlights the following main features of law enforcement activity: aimed at protecting the rights, rights, freedoms and legitimate interests of a person and ensuring law and order; implemented on the basis of the law with the help of legal measures provided for by law; are carried out by special state bodies or subjects authorized by the state (public formations, organizations, officials). The author divides law enforcement activities into the following types: protection of the order of social relations established by law - fight against offenders; public safety activities; fight against crime - disclosure and investigation of crimes; supervision of compliance with legislation; ensuring the execution of decisions of courts and other bodies in cases provided for by law; ensuring state policy in the field of justice; provision of qualified legal assistance to citizens and organizations, notarial activities, activities of private security and detective firms, etc. The structure of law enforcement agencies is considered. The article notes the researchers' opinion that law enforcement agencies cannot be demanded to eradicate and reduce crime. Their activities are only one of the factors that neutralize many aspects of crime. According to the author, public opinion is one of the main criteria for the official evaluation of the activities of law enforcement agencies, and in particular the Military Law and Order Service in the Armed Forces of Ukraine. It is determined by public trust and citizen support for the activities of law enforcement agencies. Therefore, in order to increase public trust and support their activities, law enforcement agencies should more actively involve citizens and public associations in law enforcement activities. On the basis of the conducted legal analysis, reasonable conclusions were made.

Keywords: law enforcement activity, public safety, law enforcement agencies, crime prevent.

Постановка проблеми. Тривалий час поняття правоохоронної діяльності викликало багато суперечок у наукових колах, і сьогодні ще немає визнаного однозначного та точного визначення. Сформовані наукові уявлення про правоохоронну діяльність вже не відповідають змінам, що відбуваються в соціально-

правовій сфері, і не відображають характеру структури цієї діяльності. Останнім часом зростає інтерес до проблем правоохоронної діяльності, активізуються пошуки її відмінних рис і характеристик. Сформувався різноманітні підходи до визначення передбачених чинним законодавством цілей, завдань, предмета, об'єктів, методів і форм правоохоронної діяльності. Водночас Конституція України не розкриває поняття і сутність правоохоронної діяльності. Зміст правоохоронної функції держави відповідно до Конституції України охоплює забезпечення законності, правопорядку і громадської безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим проблемним аспектам поняття правоохоронної діяльності присвячували наукові праці Гриценко В. Г., Ковалів М. В., Дроздова І. В., Руденко М. В., Шайтуро О. П., Соколенко О. Л. та ін. Однак, незважаючи на значну кількість наукових праць із вказаної тематики, до сьогодні немає чіткого визначення цього поняття.

Мета статті – представити результати дослідження в правовому аналізі сутності правоохоронної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правоохоронна діяльність за своїм змістом у загальному розумінні є діяльністю, спрямованою на реалізацію права та свобод особи. Зміст і відмінні риси правоохоронної діяльності визначаються її характером та об'єктивними потребами життєдіяльності суспільства і держави. Характер правоохоронної діяльності визначається правосвідомістю, яка є одночасно «душею правоохоронної діяльності» і одним із джерел правоохоронної діяльності.

Деякі дослідники, визначаючи правоохоронну діяльність держави, акцентують увагу на одній із найважливіших цілей правоохоронної діяльності – охороні закону та забезпеченні громадської безпеки [2; 5]. Захист законності від порушень має бути однією з основних функцій правоохоронної діяльності держави. Водночас концепція громадської безпеки формується з урахуванням принципів інтеграції та балансу життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави та взаємної відповідальності особи, суспільства і держави за стан безпеки. Він представлений як стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від суспільно небезпечних діянь і негативного впливу надзвичайних обставин, зумовлених війною в Україні, а також надзвичайних ситуацій, викликаних стихійними лихами, катастрофами, аваріями, пожежами, епідеміями та іншими надзвичайними подіями.

Отже, під громадською безпекою розуміють стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз. Особа, суспільство і держава є основними об'єктами безпеки. Під життєвими інтересами розуміють сукупність потреб, задоволення яких надійно забезпечує існування та можливості прогресивного розвитку особистості, суспільства і держави. Варто зазначити, що охорона громадського порядку займає центральне місце в громадській безпеці. Це система суспільних відносин, закріплених у нормах права, моралі та суспільних правилах, що визначають права та обов'язки учасників цих відносин, забезпечують реалізацію прав і свобод громадян, охорону державної і громадської власності та забезпечення умов, необхідних для нормальної життєдіяльності громадян. «Стрижнем забезпечення громадського порядку в процесі правоохоронної діяльності є охорона суспільних відносин» [1].

Правоохоронна діяльність відповідно до своєї багатоаспектності та особливостей виконуваних функцій і завдань, що вирішуються, передбачає активні дії не тільки спеціалізованих органів і служб, а й багатьох інших установ і організацій, які здійснюють різноманітні державні та недержавні повноваження, наприклад екологічні, соціальні, культурні тощо. Важко знайти державний орган чи громадську організацію, яка не була б зацікавлена в ефективній правоохоронній діяльності та хоча б не реалізовувала її певною мірою. «Правоохоронна діяльність зачіпає законні інтереси кожної особи, має високу соціальну значущість і великий вплив на формування правової держави» [7].

Правоохоронна діяльність характеризується такими ознаками:

- спрямована на захист права, прав, свобод і законних інтересів особи та забезпечення правопорядку;
- реалізується на основі закону за допомогою правових заходів, передбачених законом;
- здійснюються спеціальними державними органами або уповноваженими на це державою суб'єктами (громадськими формуваннями, організаціями, посадовими особами тощо).

Правоохоронна діяльність у загальному розумінні є багатогранною і охоплює захист будь-яких законних прав та інтересів громадян, держави, громадських організацій у всіх сферах життя суспільства. Проте основною метою правоохоронних органів є активний профілактичний, превентивний вплив, попередження правопорушень та забезпечення правопорядку. Це стосується не тільки боротьби зі злочинністю, забезпечення громадського порядку, конституційного ладу, а також збереження здоров'я та безпечного до-

вклля та ін. Боротьба зі злочинністю представлена як повний комплекс засобів, прийомів і способів захисту права від правопорушень.

Для всіх органів внутрішніх справ, поліції і Військової служби правопорядку у Збройних Силах України зокрема правоохоронна діяльність є лише частиною великої діяльності, пов'язаної з вирішенням багатьох господарських питань, регулюванням дорожнього руху, наведенням порядку в громадських місцях і на вулицях, у військових частинах. Правоохоронна діяльність [2; 5] – один із видів державно-владної діяльності, який здійснюється різними структурами державного апарату, пов'язаними з різними гілками влади та видами владної діяльності.

Деякі дослідники вважають, що «в ідеалі правоохоронні органи не повинні належати та підпорядковуватися державним структурам, які можуть здійснювати щодо них виконавчо-розпорядчу діяльність, не пов'язану із забезпеченням законності» [4; 6]. Усі види державної діяльності мають здійснюватися відповідно до закону та в порядку, встановленому законом. Тому ще однією формою правозастосовчої діяльності є правотворчість, а відповідні нормативно-правові акти – це ті, які є дійсно чинними та якісними – не створюють колізій. «Оцінка їх на законність є одним із видів правоохоронної діяльності» [8].

Правоохоронні органи мають складну структуру. На думку деяких дослідників, її можна представити у вигляді укрупнених груп, утворень, напрямів. Це, наприклад, боротьба зі злочинністю загалом, з організованою злочинністю, з економічною злочинністю, боротьба з порушниками правил дорожнього руху, з адміністративними правопорушеннями, профілактична діяльність, боротьба з порушниками вимог пожежної безпеки, зміцнення громадського порядку та інші галузі. Види правоохоронної діяльності розрізняються за предметом регулювання різних галузей права. Наприклад, однією з форм правоохоронної діяльності є правосуддя, а видами правоохоронної діяльності будуть адміністративне та кримінальне судочинство тощо.

Основоположним принципом правоохоронної діяльності, як і всієї державної діяльності, є законність – необхідність забезпечення, перш за все, верховенства Конституції України і прийнятих на її основі законів. Тому конституційний контроль визнається самостійним видом правоохоронної діяльності, спрямованою на забезпечення відповідності Конституції всіх чинних у державі нормативно-правових актів (НПА), окремих актів посадових осіб і органів влади.

Фінансовий контроль становить наступний вид правоохоронної діяльності, оскільки одним із завдань Рахункової палати України є організація і здійснення контролю за своєчасним виконанням доходних і видаткових статей бюджету. Рахункова палата є постійно діючим органом державного фінансового контролю – суб'єктом правоохоронної діяльності. «До правоохоронної діяльності слід віднести виконання судових рішень державними виконавцями, які відновлюють порушені права зацікавлених осіб, які звернулися до суду» [10].

Залежно від завдань, які вирішують правоохоронні органи, правоохоронну діяльність можна поділити на такі види:

- охорона встановленого законом порядку суспільних відносин – боротьба з правопорушниками;
- діяльність із забезпечення громадської безпеки;
- боротьба зі злочинністю – розкриття та розслідування злочинів;
- нагляд за додержанням законодавства;
- забезпечення виконання рішень судів та інших органів у випадках, передбачених законом;
- забезпечення державної політики у сфері правосуддя;
- надання кваліфікованої правової допомоги громадянам та організаціям, нотаріальна діяльність, діяльність приватних охоронних та детективних фірм тощо.

Необхідно відзначити думку дослідників про те, що від правоохоронних органів не можна вимагати викорінювання та зниження злочинності. Їхня діяльність є лише одним із факторів, які нейтралізують багато аспектів злочинності.

Роль кримінальної юстиції в житті суспільства відповідає терміну «безпека» [3]. Правоохоронна діяльність представлена в окремих випадках у формі правоохоронної діяльності. Перший реалізується через виявлення, реєстрації та документування вчинених правопорушень, їх розслідування, судового розгляду кримінальних справ, виконання покарань. Другий виявляється в процесі визначення обставин, що сприяють вчиненню правопорушень, охорони громадського порядку, власності, забезпечення громадської безпеки, комплексної профілактики та правової пропаганди. Інші дослідники пов'язують правоохоронну діяльність з усуненням перешкод у реалізації громадянами законних прав і свобод, визнаючи профілактику правопорушень самостійним видом діяльності – що не входить до правоохоронної. Важко не погодитися з

конституційними положеннями, які встановлюють значення і зміст діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування щодо створення умов, за яких людина може реалізувати свої права і свободи. Крім того, відомо, що «профілактична робота проводиться за результатами діяльності правоохоронних органів, інакше напрямок цієї роботи буде невизначеним» [9].

Таким чином, на нашу думку, профілактика злочинності органічно пов'язана з правоохоронною діяльністю і є її частиною, оскільки спрямована на забезпечення законності. З огляду на це можна розглядати правоохоронну діяльність як сукупність різноманітних, взаємопов'язаних заходів, що здійснюються як державними, так і громадськими структурами, спрямованих на попередження злочинів, усунення факторів, що їх породжують і їм сприяють, і, таким чином, забезпечення нормального процесу здійснення громадянами своїх прав, свобод і обов'язків. Практика показує, що найбільш ефективна профілактична робота здійснюється лише спільно державними та громадськими організаціями. Наприклад, громадські організації роблять вагомий внесок у реалізацію державної системи протидії злочинності, яка передбачає участь представників громадськості, громадян.

Ряд дослідників [1, 5] зводять правоохоронну діяльність до «правопримусової», вважаючи, що правовий статус державних органів зобов'язує їх діяти примусово, і визнають їх органами обов'язкового забезпечення правопорядку. Примус розуміється в широкому сенсі – як застосування безумовних односторонніх вказівок, що охоплює не тільки прямі (фізичні), а й непрямі форми примусу, у т. ч. різноманітні перевірки, вказівки, заборони, обмеження тощо. Крім того, державна правоохоронна діяльність характеризується примусовим характером, оскільки тільки держава має юридичне право на примус. Правоохоронна діяльність, що здійснюється недержавними суб'єктами, забезпечується заходами громадського впливу.

Одним з основних критеріїв офіційної оцінки діяльності правоохоронних органів, зокрема Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, є громадська думка. Вона визначається довірою суспільства та підтримкою громадян діяльності правоохоронних органів. Отже, для підвищення суспільної довіри та підтримки своєї діяльності правоохоронні органи повинні активніше залучати громадян та громадські об'єднання до правоохоронної діяльності.

Висновки. У загальному вигляді сутність правоохоронної діяльності можна представити такими положеннями: боротьба з правопорушеннями та ліквідація їхніх наслідків; створення максимально сприятливих умов для безперешкодної та якісної реалізації права загалом, суб'єктивних прав і юридичних обов'язків.

Список використаних джерел

1. Боняк В. Органи охорони правопорядку України в сучасному вимірі: конституційно-правовий аспект : монографія. Дніпропетровськ : Ліра, 2015. 372 с.
2. Гриценко В. Г. Становлення та розвиток правоохоронної системи України: історико-правовий генезис. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2017. № 25. С. 22–25.
3. Ковалів М. В., Дроздова І. В. Діяльність Військової служби правопорядку в Збройних Силах України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2016. Вип. 2. С. 208–216.
4. Коломієць В. Правові основи, завдання та принципи діяльності Військової служби правопорядку в Збройних Силах України. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. № 4. С. 252–258.
5. Руденко М. В., Шайтуро О. П. Щодо визначення поняття «органи правопорядку». *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна: Серія :Право*. 2017. Вип. 23. С. 158–160.
6. Соколенко О. Л. Статус і місце правоохоронних органів серед суб'єктів правоохоронної діяльності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4. С. 246–254.
7. Хамула П. Особливості становлення та розвитку правоохоронних органів на території України: історичний аспект. *Віче*. 2015. № 4. С. 28–31.
8. Хрідочкін В. А. Щодо змісту поняття «правоохоронні органи». *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми. Тези доповідей круглого столу* (м. Харків, 27 жовт. 2017 р.). Харків, 2019. С. 244–246.
9. Шоптенко О. С. Система правоохоронних органів України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 3. С. 150–155.
10. Ярмиш Н. Зміст терміна «органи правопорядку», використаного у статті 131-1 Конституції України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. № 4 (46). С. 79–84.

References

1. Bonyak, V. (2015). *Orhany okhorony pravoporiadku Ukrainy v suchasnomu vymiri: konstytutsiino-pravovyi aspekt* [Law enforcement bodies of Ukraine in the modern dimension: constitutional and legal aspect]: monohrafiia. Dnipropetrovsk: Lira [in Ukrainian]
2. Hrytsenko, V. G. (2017). Stanovlennia ta rozvytok pravookhoronnoi systemy Ukrainy: istoryko-pravovyi henezys [Formation and development of the law enforcement system of Ukraine: historical and legal genesis]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Yurysprudentsiia – Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Jurisprudence* 25, 22-25 [in Ukrainian]
3. Kovaliv, M. V. & Drozdova, I. V. (2016). Diialnist Viiskovoi sluzhby pravoporiadku v Zbroinykh Sylakh Ukrainy [Activities of the Military Service of Law and Order in the Armed Forces of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Serii yurydychna – Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs. Legal series*, 2, 208-216 [in Ukrainian]
4. Kolomiets, V. (2019). Pravovi osnovy, zavdannia ta pryntsypy diialnosti Viiskovoi sluzhby pravoporiadku v Zbroinykh Sylakh Ukrainy [Legal foundations, tasks and principles of activity of the Military Service of Law and Order in the Armed Forces of Ukraine]. *Aktualni problemy pravoznavstva – Actual problems of jurisprudence*, 4, 252-258 [in Ukrainian]
5. Rudenko, M. V. & Shaituro, O. P. (2017). Shchodo vyznachennia poniattia «orhany pravoporiadku» [Regarding the definition of the concept of «law enforcement agencies»]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V. N. Karazina: Serii «Pravo» – Bulletin of Kharkiv National University named after V. N. Karazina: «Law» series*, 23, 158-160 [in Ukrainian]
6. Sokolenko, O. L. (2012). Status i mistse pravookhoronnykh orhaniv sered subiektiv pravookhoronnoi diialnosti [Status and place of law enforcement agencies among subjects of law enforcement activity]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav – Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*, 4, 246-254 [in Ukrainian]
7. Hamula, P. (2015). Osoblyvosti stanovlennia ta rozvytku pravookhoronnykh orhaniv na terytorii Ukrainy: istorychnyi aspekt [Peculiarities of the establishment and development of law enforcement agencies in the territory of Ukraine: historical aspect]. *Viche - Viche*, 4, 28-31 [in Ukrainian]
8. Hridochkin, V. A. (2019). - Shchodo zmistu poniattia «pravookhoronni orhany». [Regarding the meaning of the term «law enforcement agencies». *Pravookhoronna funktsiia derzhavy: teoretyko-metodolohichni ta istoryko-pravovi problemy. Tezy dopovidei kruhloho stolu (m. Kharkiv, 27 zhovtnia 2017 r.) – Law enforcement function of the state: theoretical-methodological and historical-legal problems. Abstracts of the round table reports (Kharkov, October 27, 2017)*. Kharkiv, 244-246 [in Ukrainian]
9. Shoptenko, O. S. (2017). Systema pravookhoronnykh orhaniv Ukrainy [The system of law enforcement agencies of Ukraine]. *Naukovyi visnyk publiclnoho ta pryvatnoho prava – Scientific bulletin of public and private law*, 3. P. 150-155. [in Ukrainian]
10. Yarmysh, N. (2016). Zmist termina «orhany pravoporiadku», vykorystanoho u statti 131-1 Konstytutsii Ukrainy [The content of the term «law enforcement agencies» used in Article 131-1 of the Constitution of Ukraine]. *Bulletin of the National Academy of the Prosecutor's Office of Ukraine - Bulletin of the National Academy of the Prosecutor's Office of Ukraine*, 4 (46), 79-84 [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 12.02.2024